

Fond za humanitarno pravo

Pod lupom br. 19

jun 1995.

Suđenje generalu Vladi Trifunoviću II

Što nije naredio žešću vatru po gradu, kako se sugerise u presudi, treba da služi na čast generalu Trifunoviću, a ne da bude osnov odgovornosti, jer to je akt nepristajanja na ratni zločin za koji bi kad-tad, pred ovim ili onim sudom morao odgovarati.

Presuda Hristu, koju je, pribijenu na krst na kojem je razapet, nosio do Golgote imala je samo četiri reči na jevrejskom, grčkom i latinskom jeziku. Pisalo je: Isus Nazarećanin kralj jevrejski, i to je bila i izreka presude, i obrazloženje, i identifikacija okrivljenog i kvalifikacija dela za koje je osuđen. Presuda generalu bivše jugoslovenske vojske Vladi Trifunoviću predstavlja jednu čitavu knjigu od 131 stranice teksta, i po tome nije usamljen slučaj u našem savremenom pravosuđu.

General Vlada Trifunović i oficiri bivše JNA Sreten Raduški, Berislav Popov, Vladimir Davidović i Miloš Lukić optuženi su i osuđeni presudom Vojnog suda u Beogradu za krivično delo koje po zakonu nije vojno krivično delo, već spada u grupu krivičnih dela protiv naroda i države. Takav izbor kvalifikacije nije slučajan. Pored ostalog (uporno traženje sudija koji su spremni da donesu osuđujuću presudu), ukazuje na političku prirodu procesa i istovremeno predstavlja prvu i osnovnu slabu tačku presude.

Prema Zakonu krivično delo za koje su okrivljeni osuđeni postoji, kako kad se neprijatelju omogućiti predaja oružja, tako i kad mu se omogućiti predaja vojnih objekata ili borbenih položaja. Za ovo drugo, tužilac i sud mnogo ne mare, opet ne slučajno, jer bi za napuštanje vojnih objekata i položaja u Sloveniji i Makedoniji, kao i u delovima Hrvatske i Bosne, tada moralo biti suđeno celokupnom rukovodstvu bivše jugoslovenske vojske. Okrivljeni se optužuju i osuđuju samo za predaju oružja, a napuštanje vojnih objekata i položaja tek se stidljivo pominje ili ne pominje u presudi. Ta okolnost ukazuje na tendencioznost suđenja i selektivnost u odabiranju žrtava koje se prinose na oltar vojnog pravosuđa i krivičnih dela za koja je vlast odlučila da sudi.

1. Optužba bez dokaza

Optužba podignuta za pomenuto krivično delo ostala je nedokazana. U šumi reči, koje sadrži presuda, ne može se naći ni jedan dokaz koji bi sa potrebnim stepenom sigurnosti potvrđivao optužbu. Za postojanje krivičnog dela *podrivanja* vojne i odbrambene moći zemlje osnovno je da su, kao što Zakon kaže, okrivljeni svojim radnjama *omogućili* da vojni objekti, vojna sredstva, položaji i naoružanje padnu u ruke neprijatelja.

Pravno posmatrano, ovde je ključna radnja *omogućavanje*, koja pretpostavlja barem minimum manevarskog prostora u svesti i slobodnoj volji učinioca krivičnog dela. Da ta radnja mora biti praćena slobodnom svešću i voljom učinioca svedoči i samo ime krivičnog dela. Ono se zove *podrivanje vojne i odbrambene moći države* i nemoguće ga je izvršiti ako toga učinilac dela nije

Fond za humanitarno pravo

svestan i ako to ne želi. U suprotnom, moglo bi možda da postoji neko drugo vojno krivično delo ili prekršaj, ali ne i krivično delo za koje su okrivljeni osuđeni.

I laički posmatrano, nije logično tvrditi da su ovi visoki vojni oficiri *želeli* da podrivaju vojsku kojom su rukovodili, odbrambenu moć države i korpusa kojim su komandovali, svoje vojnike i sami sebe. Za ovakvu nameru okrivljenih sud nije imao ni jedan dokaz. Iz ovoga prozilazi da kod okrivljenih nije bilo *umišljaja*, a prema Zakonu ovo krivično delo jedino se umišljajem može izvršiti.

2. Nepristajanje na žrtvovanje nije krivično delo

Sud, naravno, zna da je prema Zakonu umišljaj okrivljenih potreban za ovo krivično delo, pa zbog toga pribegava jednoj potpuno neuverljivoj i veštačkoj konstrukciji. Sud u presudi kaže da se omogućavanje neprijatelju da mu u ruke padne naoružanje sastoji u nečinjenju (propuštanju) koje se svodi na to što okrivljeni: a) nisu napustili vojne objekte u Varaždinu i prešli svi u jedan u kome bi se koncentrisani mogli upornije i duže braniti; b) što, mimo propisa o držanju municije u kasarnama, nisu u te objekte blagovremeno uneli više municije, što bi omogućilo da se duže brane; c) što u jačoj meri nisu koristili vatrenu premoć svoga oružja (kroz presudu stalno provejava da je temeljnije trebalo tući Varaždin) i najzad d) što su sklopili sporazum sa "Kriznim štabom" Varaždina o izvlačenju jedinica iz Hrvatske, uz uslov da se objekti i naoružanje predaju drugoj strani, a da ona, pratnjom svojih predstavnika, vojnicima garantuje bezbedan prolaz do granice.

Sudsko utvrđivanje svih ovih radnji (osim poslednje, koja se jedina sastoji u činjenju) je veoma problematično sa aspekta sudskog dokaznog postupka, ponekad i potpuno proizvoljno, nedosledno i kontradiktorno. Na primer, sud zamera što komandant nije izvršio koncentraciju ljudstva u jedan vojni objekat, napuštanjem svih ostalih, iako je postojala izričita naredba Vrhovne komande da se svi objekti moraju braniti. Sud kaže, da je tu naredbu trebalo "elastičnije tumačiti", saobrazno konkretnim uslovima, i da su na takvo odstupanje od naređenja pretpostavljenog komandanti nekih jedinica ovlašćeni. Da su okrivljeni, međutim, postupili drugačije, opet bi se moglo reći da su predajom vojnih objekata izvršili krivično delo iz čl. 121 KZ jer se i ta radnja predviđa kao radnja izvršenja krivičnog dela.

Kad mu treba, sud bi dozvolio postupanje prilagođeno situaciji, ali kad bi takvo postupanje išlo u korist okrivljenih, onda princip elastičnosti i samostalnosti pri donošenju odluka sa indignacijom odbija. Što nije naredio žešću vatru po gradu, kako se sugeriše u presudi, treba da služi na čast generalu Trifunoviću, a ne da bude osnov odgovornosti, jer to je akt nepristajanja na ratni zločin za koji bi kad-tad, pred ovim ili onim sudom morao odgovarati. I činjenica o mogućnostima zamišljenog manevra jedinica u okruženju, o sposobnosti, obučenosti i dovoljnosti vojnika da se na drugi način odupru blokadi, daleko su od ubedljivo utvrđenih činjenica. Činjenična osnovica presude više liči na post festum špekulaciju, nego na realno i objektivno utvrđeno stanje stvari koje su predmet suđenja.

A stanje stvari je po svoj prilici bilo takvo da je korpus generala Trifunovića u jesen 1991. bio odsečen, blokiran organizovanim hrvatskom vojnim jedinicama i sveden na oko 400 tek pridošlih vojnika koji nisu umeli ni da rukuju oružjem. Ta je jedinica bila žrtvovana bez ikakvog vojnog

Fond za humanitarno pravo

smisla, bez obezbeđenja i elementarnog kontakta sa višom komandom. Ona je pretrpela poraz, kao što je poraz pretrpela celokupna JNA, ali za taj poraz su najmanje krivi okrivljeni.

Realna osnovica ovog suđenja je priča o vojnom porazu. Njega svojim umišljajem i svojim radnjama nisu izazvali okrivljeni. I general Trifunović je doživeo poraz i njegova predaja je usledila na osnovu poraza. Ali, poraz sam po sebi nije krivično delo, posebno ne iz čl. 121 KZ za koje su okrivljeni osuđuju. Da li su se osuđeni oficiri dovoljno tukli, vešto taktički postupali, da li je njihova odbrana bila najcelishodnije organizovana, stvar je ocene vojne prirode, možda i element nekog vojnog prekršaja ili čak nekog drugog vojnog krivičnog dela, ali je sigurno da su ta pitanja irelevantna za postojanje krivičnog dela umišljajnog podriivanja vojne i odbrambene moći države.

Drugo važno pravno pitanje ovoga suđenja i izrečene presude odnosi se na problem kauzaliteta ili uzročnosti. Staro je i neprikosnoveno pravilo krivičnog prava da radnja krivičnog dela mora biti u uzročnoj vezi sa posledicom, tj. da je prouzrokovala posledicu. U ovoj situaciji je očigledno i nepobitno da bi posledica nastupila i bez radnji okrivljenih, tj. da ona nije izazvana njihovim radnjama, već porazom i opštom situacijom. Vojni objekti i naoružanje bi pali u ruke neprijatelja, kao što veštaci kažu, kroz četiri dana, ali uz ljudske žrtve. Rezultat bi po objekte i naoružanje bio isti. Zbog toga je odluka o izvlačenju, pod datim uslovima, bila razumna: spašeno je ljudstvo i izbegnuti ratni zločini. Čudi insistiranje presude na herojstvu i žrtvovanju. Utisak je da se okrivljenim u osnovi upravo zamera što se nisu žrtvovali i zajedno sa svojim vojnicima do poslednjeg izginuli. Možda se tako i može misliti, ali to ne spada u krivično pravo i nema nikakve veze sa krivičnom odgovornošću. Nepristajanje na žrtvovanje nigde nije predviđeno kao krivično delo.

3. Ljudski životi su najveća vrednost

Dalje je pravno pitanje takozvane krajnje nužde, na koju se u ovom sudskom procesu, opreznosti radi, pozvala odbrana, iako to u suštini i nije bilo nužno, jer kad nema krivičnog dela po drugom osnovu ne treba se ni pozivati na krajnju nuždu. Odbrana je išla na to, da ako sud ipak nađe da krivično delo iz čl. 121 KZ postoji, ono mora biti isključeno zbog stanja krajnje nužde u kojoj su se okrivljeni nalazili. I stvarno, u Varaždinu su u to vreme sve intenzivnije bile u neskrivenoj opasnosti dve kategorije vrednosti: vojna sredstva, objekti i naoružanje, na jednoj strani, i ljudski životi, na drugoj. Očigledno je da su se, kao veću vrednost, ljudski životi mogli i morali spašavati pre objekata i naoružanja. Drugog izlaza nije bilo. Da je otpor nastavljen za tri ili četiri dana koliko je bilo moguće, objekti i oružje ne bi bili zaštićeni, a izvesno je da bi stradali ljudi. I sa ovog aspekta, zahtev žrtvovanja na čemu se u presudi stalno insistira je iracionalan zahtev. Komandanti su doneli razumnu odluku poštujući rang vrednosti dobara koja su spašavali. Tvrdnja da je trebalo nastaviti sa otporom, jer bi se možda kroz neko vreme situacija izmenila u korist okrivljenih, gola je pretpostavka na kojoj se krivična odgovornost ne može zasnovati. Ta se odgovornost ceni prema realnim, a ne prema pretpostavljenim okolnostima u uslovima događaja. Sud mora da razmišlja po modelu realne situacije, a ne u kategorijama ničim potvrđenih hipoteza, koje su u ovom slučaju očigledno morale da opravdaju unapred postavljen cilj suđenja: da se ono završi osudom okrivljenih.

Fond za humanitarno pravo

4. Nipodaštavanje ljudskog dostojanstva

Pitanje stila, argumentacije i načina izlaganja argumenata u presudi su uvek slika sastavljača presude i to, po prirodi stvari, varira od slučaja do slučaja, jer zavisi od kulturnog nivoa sudije, njegovog karaktera, iskustva, temperameta itd. Sudija ipak na sve to u svojoj presudi mora da pazi. On ne sme da imputira, da proizvoljno konstruiše, da nagađa, pretpostavlja i da nesigurne indicije lako i automatski pretvara u dokaze. On mora biti objektivan i nepristrasan, tako da sa podjednakom pažnjom utvrđuje i činjenice koje idu u korist okrivljenog, pored onih koje idu na njegovu štetu. Duh ove presude odstupa od ovog pravila. Jasno se vidi da je sud prosto alergičan na sve što bi moglo ići u korist okrivljenih i da je na njihovu štetu naglašeno pristrasan. On nema nikad nikakve rezerve prema svedocima koji svojim iskazima terete okrivljene, čak i kad oni ne govore o činjenicama događaja već izlažu samo svoje sopstveno mišljenje, a smesta odbija svaki svedočki iskaz koji okrivljenima ide u korist. Sud to radi sa lakoćom koja zabrinjava. Najgore je kad presuda zauzima nipodaštavajući stav prema ličnosti čoveka kome se sudi, a toga je u ovom procesu bilo na mnogim mestima. U samoj presudi se tvrdi da se nije časno postupilo odnosno da je postupak okrivljenih bio kukavički, okrivljenima se drže lekcije iz morala i tome slično, iako je pitanje časti potpuno irelevantno za utvrđivanje krivičnog dela i krivične odgovornosti. Činjenice pokazuju upravo suprotno, da je general Trifunović moralan, častan, savestan, priseban i razuman čovek. Očigledna je njegova briga za sudbinu sopstvene vojske, sve svoje odluke donosi u saradnji sa starešinama i potpuno racionalno. Te odluke nemaju nikakve veze sa krivičnim zakonom. Zbog toga je na kraju postupka i mogao čiste savesti da izjavi da bi ponovo tako postupio, jer je njegov postupak bio ljudski, pravno i vojnički ispravan.

5. Ukinuti ili ograničiti vojne sudove

U čl. 138 Ustava SR Jugoslavije stoji da su vojni sudovi nezavisni, a skupština SR Jugoslavije je prihvatila jedan amandman i u Zakon o vojnim sudovima uključila odredbu prema kojoj i sudije vojnih sudova uživaju stalnost kao garanciju nezavisnosti. Međutim, sve to malo vredi, jer je Ustavom takođe predviđeno da sudije ovih sudova nekontrolisano postavlja i razrešava Predsednik Republike, a u čl. 41 i 42 Zakona o vojnim sudovima propisano je da za sudije vojnih sudova važe opšta pravila o odnosima u službi i opšti propisi o dužnostima i odgovornosti vojnih lica. Oni odgovaraju za povrede vojne discipline učinjene van vršenja sudijske dužnosti kao i sva druga vojna lica. Iz toga proizilazi da ne postoje realne pretpostavke za nezavisnost vojnih sudova i njihovih sudija i da je ustavna odredba o tome samo puka fraza.

Izgleda da u svetu nema države, među onima koje imaju vojno pravosuđe, u kojoj su nadležnosti vojnih sudova toliko široke kao što je to kod nas. U krivičnim stvarima vojni sudovi u SR Jugoslaviji sude (a ne sude samo u krivičnim stvarima) za sva krivična dela koja učine vojna lica, bez obzira na to da li su izvršena u obavljanju vojne službe ili sa vojnom službom nemaju nikakve veze, zatim za sva krivična dela protiv oružanih snaga i za neka krivična dela protiv ustavnog uređenja bez obzira na to da li ih je učinilo vojno ili civilno lice, zatim za krivična dela ratnih vojnih zarobljenika itd. To je

Fond za humanitarno pravo

ogromna nadležnost, tako da dobar deo građana u državi pada pod jurisdikciju vojnog pravosuđa, koje teško može biti nezavisno.

Izlaz je da se vojni sudovi ukinu odnosno da se rezervišu za vreme rata, a da u miru postoji jedno jedinstveno opšte pravosuđe. Drugo je rešenje da se vojno sudstvo zadrži i za vreme mira, ali sa značajno užom nadležnošću od današnje, svedenom samo na krivična dela koja izvrše vojna lica u obavljanju vojne službe. Čini se da u našoj situaciji ono prvo više odgovara. Mnogo je bolje da i vojska bude integrisana u civilno društvo. A što se sudstva tiče, i ovaj primer suđenja generalu Vladi Trifunoviću ukazuje da se teško može biti istovremeno i sudija i vojnik.

Napomena

Trećeg jula 1995. Vrhovni vojni sud doneo je presudu kojom je general Vlado Trifunović osuđen na sedam godina zatvora, pukovnici Sreten Raduški na četiri, Berislav Popov na tri i po, Vladimir Davidović na godinu i po dana, dok je potpukovnik Miloš Lukić, oslobođen krivice. Po rešenju Suda, prva trojica osuđenih su prebačeni iz vojnog u Centralni zatvor u Beogradu, odakle će biti upućeni na izdržavanje kazne u neki od zatvora u Srbiji.

Osamnaestog januara 1996. predsednik SR Jugoslavije Zoran Lilić doneo je odluku o pomilovanju generala Vlade Trifunovića, pukovnika Berislava Popova, Sretena Raduškog i Vladimira Davidovića.